

חבל נחלתו

צובא וזולתן והגבול ההוא לא נכנס בו וזה אין ספק שההבטחה קשורה בתכלית השמייעה (בקול ה') והיא לעתיד כמו שאמר במשנה תורה ואם ירחיב ה' אלהיך את גבלך לא בגבול שהיה כשנכנסו בימי יהושע".

ובפירושו לבראשית (פ' כו פס' ג) כתב: "והקמתי את השבועה אשר נשבעתי וג' רמז למה שהבטיח לו וכתת עמו ברית עליו ואמר לו: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת וארץ פלישתים נכללת בגבול זה וכבר אמר בספר יהושע סיוע לזה והוא מן השיחור אשר על פני מצרים וג' לכנעני, תחשב חמשת סרני פלישתים..."

ז. המסקנה העולה מן הדברים היא שעפ"י הרמב"ם ובנו (שנאמן בפירושו לשיטת אביו) שלש מערכות גבולות לארץ ישראל: גבול עולי בבל המצומצם מכזיב ועד אשקלון.

גבול עולי מצרים, המקביל לגבולות פר' מסעי, והוא מהרי בניאס ועד נחל מצרים. גבולות ההבטחה לאברהם אבינו הכולל בצפון את דמשק וארם צובא ויוצא מן הנילוס (שיחור על פני מצרים) וכולל את המדבר שבין א"י למצרים (מדבר סיני).

ועבודתו אסורה, והוא ענין אומרם לא נאכל ולא נעבד. וכל מה שהחזיקו עולי מצרים בקדושה ראשונה, ממה שלא החזיקו עולי בבל, והוא מן אמנה עד נחל מצרים באורך וברוחב עד הגבול שקידש עזרא, והוא עד כזיב, כל זה נרפל מזאת המעלה שבקדושה, לפי שקדושה ראשונה קידשה לשענתה ולא קידשה לעתיד לבוא". הדגיש הרמב"ם במפורש שגבול עולי מצרים עודף על גבולות עו"ב, והביטוי "עד כזיב" כונתו לבאר את הגבול אשר קידש עזרא.

ו. ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו לס' שמות (פרק כג פס' לא) עה"פ: "ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך".

פרש: "ושתי את גבלך וג'. ים סוף ברוח מזרחית של ארץ ישראל והים הגדול והוא ים פלישתים במערבה והמדבר בדרומה והוא החול אשר בין מצרים לארץ ישראל, ופרת והוא הנהר שרמז אליו כאן כמו שביאר במשנה תורה מן הנהר נהר פרת בצפונה. והגביל להם ארבע הרוחות וגבול זה רחב מגבול ארץ ישראל המוגבל בפרשת אלה מסעי שהרי גבול זה נכנסים בו דמשק וארם

סימן לז

קבורת תרומות

עיבוד למניעת נביטה ומחלות, ותפוח"א שנקבעו לתרומות נקברים?

תשובה

א. ההפרשה נעשית כאשר התרומות טהורות ולא הוכשרו לקבל טומאה, במצב כזה התרומה צריכה שימור ואסורה

שאלה

האם מותר לקבוע תפוח"א שנפלו בשטחי הגידול בשעת האסיף, לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אע"פ שכשבווע-שבועיים לאחר נפילתם וקביעתם לתרומה הופכים את פני הקרקע בכלי

חבל נחלתו

דאסור לשרוף טהורות משום דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי כמו שאסור לטמאם הכא שרי אע"ג דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואין צריך לשרפה מכל מקום כיון דסופה ליאסר ולילך לאיבוד שרי לשרפה כמו לטמאותה דשרי ר' מאיר בסוף פירקין לשרוף טמאה עם הטהורה".

וכ"פ הרמב"ם (הל' תרומות פ"ב ה"א): "אסור לטמא את התרומה של ארץ ישראל כשאר הקדשים ולא יביאנה לידי טומאה ולא יפסידנה אלא אוכל הטהורה ומדליק הטמאה, ומותר לטמא תרומת חוצה לארץ בטמאות של תורה, ואע"פ שאינה טמאה אלא בארץ העמים שהיא מדבריהם מפני שעיקר חיובה מדבריהם, לפיכך נדה קוצה לה חלה בחוצה לארץ שאינה מזהרת אלא לאכלה לא ליגע בה כמו שביארנו".

ובכפתור ופרח (פרק יז) כתב: "כתב הרב בעל התרומה (וכן) [כמו דהוי] אסור לגרום לה טומאה מדכתיב (במדבר יח, ח) משמרת תרומתי שצריך לשמרה מטומאה, והוא הדין מאבוד. הראיה דאמרינן פרק חלק (סנהדרין קיא, ב) גבי עיר הנדחת, ותרומות ירקבו אבל לשרפה עם שלל העיר אסור, ומשום הכי אם היא טהורה שלא הוכשרה יקברנה ולא יתננה בכלי שלא תמצא ויבא לידי תקלה שיאכלנה. ואף על גב דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל מן התורה (מותר להכשירה קודם הפרשתה במעט) לאחר שבא להם חיוב חלה דהיינו לאחר גלגול, או לאחר חיוב תרומה דהיינו לאחר מירוח, דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו".

עולה מדברי הראשונים שבזמננו: תרומה טהורה אסורה בכלי או בהפסד ואסור לטמאה, וצריך לתת לה להרקב. ואיסור זה חל הן על ישראל והן על כהנים.

בהשחתה וקלקול. וע"כ מתעוררת השאלה האם מותר לקבור תרומה טהורה טרם שהתקלקלה ופקעה קדושתה או שאסור.

ב. בענין איסור הפסד תרומה טהורה נשנה במשנה (סנהדרין פ"י מ"ו): "ותרומות ירקבו". היינו, כיון שחייבים בכלי מצד עיה"נ, ומצד שני אסורים בכלי מצד היותם כקודשי שמים, הדרך שקבעו היא להשאירן עד שירקבו.

וכן נאמר במשנה (פרה פ"א מ"ז): "ושל תרומה טמאה פסול ושל טהורה לא יזה ואם הזה כשר".

ומפרש ר' עובדיה מברטנורא: "ושל תרומה טמאה – שאזוב של גינה חייב בתרומה כשלקטו לאכילה. והא קמשמע לן דאע"ג שהוא פחות מכביצה שאינו מטמא מי חטאת, אפ"ה הזאתו פסולה, כיון שהאזוב עצמו טמא. ושל טהורה לא יזה – מפני שמפסיד את התרומה".

ולגבי שריפת תרומה טהורה בערב פסח (פסחים פ"א מ"ה) לפי דעת ר"ג ששורפים בשענה חמישית כתב ר' עובדיה מברטנורא (עפ"י רש"י עה"מ יא ע"ב): "ותרומה כל חזמו – דאסור להפסיד קדשים בידיים כל זמן שיכול לאכלם".

ותוספות (פסחים ט ע"א ד"ה כדי שתהא בהמה אוכלת) בארו: "והדר גמר טהורה מטמאה מה טמאה דמיתסר בהדלקה קודם הרמה אף טהורה, וכן להאכיל לבהמה וכל הנאה של כילוי". וכן הזכירו שאסור בתרומה טהורה בהנאה של כילוי בפסחים (לג, ב ד"ה אמר קרא). ולישראל אף הנאה של כילוי בתרומה טמאה אסורה – תוס' (פסחים לד ע"א ד"ה מחמין).

ובפסחים (יג ע"א ד"ה ושוּרְפִינן) לגבי שריפת תרומת חמץ בע"פ כתבו: "אפילו אם נאמר

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קמה) ברר שחיוב שמירת תרומות מוטל על כל ישראל ולא רק על הכהנים.

האחרונים דנו רבות בשאלת האכלת תרומה טהורה לבהמת כהן בדורנו, עי' שדי חמד (מערכת המ"ם כלל א'), המעשר והתרומה (פרק עשירי בית האוצר אות כ"ד), שו"ת דעת כהן (סי' רלז), שו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' קו), שו"ת באהלה של תורה (ח"ד סי' מד).

ד. רבים הראשונים הסבורים כי בדורנו, שאיננו יכולים לאכול תרומה ומצווים על שמירתה, הדרך הטובה ביותר לאחר הפרשתה הוא קבורה באופן המונע שימוש בשוגג.

כך כתב בספר התרומה (הל' א"י): "אבל בטהורה גמורה אסור מן התורה לשורפה כיון דמאבדה בידיים כמו דהוי אסור לגרום לה טומאה מדכתיב משמרת תרומותי שצריך לשמרה מטומאה והוא הדין מאבוד, ומביא מורי רבינו רביה דתנן בחלק (ק"ב ע"ב) גבי עיה"נ ותרומות ירקבו, אבל שריפה עם שלל העיר אסור, **לכך טוב לקבורה אם היא טהורה שלא הוכשרה ולא יתננה בכלי פן ימצאוה ואכלוה**."

וכן כתב בסמ"ג (ל"ת רנח): "הורה רבינו יצחק בתרומה בזה"ז בארץ ישראל אם היא טהורה כגון פירות שלא הוכשרו הואיל ואין לה אוכלין מאחר שאין לנו אפר הפרה וגם חיוב התרומה אינו אלא מדבריהם, **טוב שיקברנה** כדתנן בחלק גבי עיה"נ התרומות ירקבו ולא ישרפועם שלל העיר, **ולא יתננה בכלי פן יאכלוה**."

וכן הוזכר בטור (יו"ד סי' שלא): "אבל אם לא הוכשרה אינה ראויה לקבל טומאה והרי היא טהורה ואי אפשר לאוכלה שהכל טמאים וטמא אסור לאכול בתרומה טהורה וא"א

ג. באשר להנאות המותרות לישראל מתרומה טהורה, כתב בספר הישר לר"ת (חלק החידושים סי' נג על הגמ' ביבמות סו ע"א): "כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמונותיה עליו לא יאכילה כרשיני תרומה. וקשיא לי והלא תרומה מותרת בהנאה כדאמרינן בפר' כל שענה. ועוד אמר' התם אבא שאול גבל של רבי הוה והיו מחמין לו חמין בחיטי תרומה שניטמאת. ונר' לי שהנאת תרומה כגון לערב לו בה מיגו דאי בעי דיתשיל, ולסמוך ולישב על גבי פפת שאור ולמוכרה אם נפלה לו מבית אבי אמו מותרת, אבל להאכילה לבהמת ישראל או לכלבו או להסיקה תחת תבשילו אסור דהוי דומיא דאכילה והיתר היסק בכהן בעינן בבמה מדליקין מנלן ופשיט התם אמרה תורה בשעת בעורה תהנה ממנה ולכהן קאמר. וכן מוכיח בטעמי טובא דאיכא התם. ועוד שנינו מדליקין במבואות האפלים ועל גבי חולין וברשות כהן. ובתוספתא דתרומה מוכיח ששמן שריפה ברשות כהן אבל לישראל בפני עצמו אסור. והא דאבא שאול לכהנים של בית ר' הוה עביד וכרשות כהן דמי. והכי נמי אמר' לגבי תרומה טהורה להסיקה תחת תבשילו דמשמרת תרומותי כתיב, וגם אסור להריצה לפני כלבו שאפילו לעשות מפירות תרומה יין תפוחים ומי תותים אסור שמפסידה. אבל **לסמוך עליה ולשבת עליה ולמוכרה מותר** שכל הנאה שהיא דרך אכילה אסורה לזרים שמכלה אותה. וכן גבי משמרת תרומה אבל **דבר שאין מכלה אותה ואין מפסידה מותר לזרים**. וכן לגבי תרומה ביד כהן."

ועי' בשו"ת שרידי אש (ח"ב סי' פח) שהוכיח כי שני לאוין במטמא תרומה וע"כ אפילו להצילה מכלוי ע"י טומאה – אסור.

חבל נחלתו

במקום שמור מטומאה ומהפסד **עד שתקרב**, אבל בטור (י"ד) סימן של"א איתא אבל אם לא הוכשרה אינה ראויה לקבל טומאה והר"ה טהורה וא"א לאוכלה שהכל טמאים וא"א לשורפה כיון שהיא טהורה אלא תקבר, וכן הובא הלשון בט"ז שם ס"ק ט', ולכאורה לא מובן דהא בקבורה הוא מפסיד בידים שהוא איסור כמו שרפה וכי אבוד ע"י שרפה הוא יותר איסור מאבוד דקבורה דהאיסור הוא מקרא דמשמרת תרומותי דצריך לשמרה מהפסד וכל הפסדים בכלל, ועיין בדב"מ שם בענף ב' שכתבתי שגם איסור לטמאות תרומה הוא מאותו האיסור להפסיד באיזה אופן התרומה, ואולי כוונתו דתקבר בכלי חרס באופן שלא יתקלקל ע"י הקרקע וצ"ע, עכ"פ אם היו עושין כן אין למחות בידם כיון שאיתא כן בטור. אף אפשר שצריך להגיה תרקב במקום תקבר. אבל הא בט"ז והב"ח לא הגיהו, אבל לכתחילה אין לעשות כן אלא להניח במקום שמור עד שתקרב מעצמו".

ו. **אולם הראי"ה קוק זצ"ל בשו"ת דעת כהן** (סימן רלז; בתשובה מאותה שנה כמו התשובה הקודמת – תרס"ז) **כתב שנהגו לקבור תרומה טהורה. ז"ל: "וע"ד הנהגתי בהוראת נתינת תרומה טהורה לבהמת כהן, לא נראה לע"ד להתיר בלא צירוף איזה ענין. כי אף שלא מצאנו מפורש איסור בד' הפוסקים, מ"מ בתנא דב"א (רבא פ"ג) איתא ע"ז בחומרא רבה ועונש גדול, ל"ע, על כהן שהאכיל בהמתו תרומה טהורה. וכאשר חקרתי להנהגים להיתר נתברר לי, שבלא צירוף לא התיר להם שום מורה, כ"א אם התרומה מעורבת עם זונין או עם פסולת, דכיו"ב י"ל דהוי מאכל בהמה, אבל כשכבר ניקה אותה לא מסתבר כלל. ומשמעות הפוסקים **כולם, שאין עצה לתרומה טהורה בזה"ז כ"א****

לשורפה כיון שהיא טהורה אלא תקבר". (ואע"פ שהרב זצ"ל כתב בתשובתו להלן שזו היא טעות וצ"ל תרקב, הנה מההשוואה לראשונים לא נראה כן).

וכן בספר כפתור ופרח (פ"ז הוזכר גם לעיל):
"כתב הרב בעל התרומה... ומשום הכי **אם היא טהורה** שלא הוכשרה **יקברנה** ולא יתננה בכלי שלא תמצא ויבא לידי תקלה שיאכלנה".

מבואר שלמדו ראשונים אלו מעיה"נ בסנהדרין מחד שאסור לשרוף תרומות טהורות, ומאיך למדו שאע"פ שבעיה"נ נפסק שירקבו, במציאות דורנו עדיף לקוברם, ולדאוג שלא יבוא לידי אכילה ושימוש.

ה. ולכאורה סתירה בדברי הרב קוק. **בשו"ת משפט כהן (סי' לח אות ג) בתשובה בה דן בעניין קבורת מע"ש, כתב: "מיהו בעיקר יסוד דברי הטור, שכתב בתרומה שתקבר, וע"ז סובבים דברי הפרישה, לע"ד לא מצינו בשום מקום קבורה לתרומה, דטמאה מצותה בשריפה וקיי"ל דהנשרפין לא יקברו (שלהי תמורה), ובטהורה בודאי לא מצינו קבורה והיתר איבוד, דהא בעיא שמירה אליבא דכולי עלמא, ואיך נעשה לה דבר של אבוד בידים, והרבה אנחנו טורחים בענין גרמא, כמבואר בסוגיא דספ"א דפסחים וכמה דוכתי. ע"כ נראה דטעות סופר הוא בטור וצ"ל תרקב. וזה מצינו בכ"מ בתרומה טהורה, שאסורה באכילה מאיזה טעם, שתרקב, דהיינו תנוח במקום משומר עד שתקרב מאיליה. וכ"ה במשנה דשלהי סנהדרין: תרומות ירקבו, מע"ש וכה"ק יגנוז...".**

וכמוהו כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' קכט): "ותרומה טהורה הא ודאי ליכא שום היתר לאבד אף לא בשרפה, וצריך להניח

בקבורה...

ונראה שתשובתו בדעת כהן היא הקובעת למעשה ותשובתו במשפט כהן היא לשם הסברת הפרישה והטור. ועדיין צ"ע.

ז. ובשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קמג) כתב:

"שאלה כיצד ינהגו בענין תרומות ומעשרות בירושלים ת": תשובה מה שהנהגתי הוא נראה יותר בטוח לברך אקב"ו להפריש תרומות ומעשרות (עיין עיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ג אות י"ג) ולהרים בתחילה התרומה הגדולה כל שהוא ואחר כך נוטל א' מק' מכל מה שיש שם ואומר זה החלק ממאה שהפירתי עם ט' חלקים אחרים שבראש הכד הרי הוא מעשר ראשון וזה שבידי הוא תרומת מעשר, והיא עם הת"ג שופכם במקום נקי..."

עולה מדברי מהר"י חאגיז שהשפיכה (=בנוזל) או הקבורה (=במוצק) היא הדרך הנכונה לנהוג במופרש.

וכן בס' עיר הקודש והמקדש (חלק ג' פרק ה' אות ה') כתב: "בטהור אסור לאבד ויניחנו להרקב, ובמקום שיש חשש תקלה מוכרח לקברה".

וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' יג אות ז): "אלא עכ"ח, דדוקא (הסה"ת ו) הטור, דמיירי בתרומה טהורה, דאין שם מצות שריפה, רק מצות אכילה, וכיון שא"א לאכלה, שהכל טמאים, תקבר, אבל בתרומה טמאה, דמצותו

בשריפה, אין מקיימים המצוה בקבורה..."

ושנה זאת בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן קב): "אפשר לתקן ע"י שיעטפס בנייר, וכמו שנוהגים בכל א"י בתרומה ממש, וכן ראיתי בקונטרס הפרשת תו"מ (עפ"י פסקי החזון איש ז"ל), שכתב לענין תרומה דלא נטמאה, דיקברם או יעטפס בנייר ויכניסם לאשפה, הרי הוא כתב כן אף לענין תרומה טהורה, דשייך גם משום גרם טומאה, ואפשר דס"ל, דעל ידי עטיפה בנייר, אין לחוש גם לזה, ומכ"ש בנוגע לבזיון לבד, די"ל כנ"ל".

וכן במאסף לספרי האחרונים, בספר דרך אמונה (הל' תרומות פ"ב הי"ד ס"ק קלט) כתב לאחר פירוט צדדי הספיקות: "ואין להניח את התרומה בכלי או במקום שמניח שאר האוכלין שמא ישכח ויאכלנה ויזהר לקבור התרומה במהרה שלא יבוא לידי תקלה".

מסקנה

נראה שדרך ההפרשה של קביעת התרומה בנופל בשעת הוצאת התפול"א והפיכת הקרקע וקבורתם לאחר ששהו בחוץ והתחילו להרקב היא הדרך העדיפה ביותר לפי רוב הפוסקים מפני שהתרומות נרקבות ונקברות. וקיים חשש שיבואו ישראל וילקטו את התרומות וע"כ צריך להזהירם על כך. אולם במקרה הנוכחי שהתפול"א מועברים מהשטח ישירות לחול"ל זו הדרך הטובה ביותר.